

MARTA ROMA TUŻNIK

POSTĘPOWANIA SZCZEGÓLNE W POSTĘPOWANIU KARNYM SKARBOWYM W ŚWIETLE NOWELI Z DNIA 27 WRZEŚNIA 2013 R.

I

Ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹ dokonano szeregu zmian o charakterze systemowym mających zasadniczy wpływ na dotychczasowy model postępowania karnego, w tym także postępowania karnego skarbowego.

Postępowania szczególne² występujące w postępowaniu karnym oraz karnym skarbowym różnią się w sposób istotny od postępowania zwyczajnego. Cechą charakterystyczną tych postępowań jest najczęściej redukcja formalizmu czynności procesowych, prowadząca do usprawnienia rozpatrywania określonej kategorii spraw³.

Ustawa z dnia 27 września 2013 r. wprowadziła radykalne zmiany w zakresie postępowań szczególnych w postępowaniu karnym skarbowym.

Według dotychczasowych przepisów, orzekanie w sprawach o wykroczenia skarbowe następowało wyłącznie w postępowaniu:

- 1) w przedmiocie udzielenia zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności;
- 2) nakazowym;
- 3) uproszczonym;
- 4) w stosunku do nieobecnych (art. 117 § 1 k.k.s.).

Natomiast orzekanie w sprawach o przestępstwa skarbowe następowało także w postępowaniu zwyczajnym, jeżeli prowadzone było śledztwo (art. 117 § 2 k.k.s.)

¹ Dz.U. z 2013 r., poz. 1247 z późn. zm.

² Szczegółowe rozważania dotyczące pojęcia postępowań szczególnych, ich rodzajów oraz znaczenia w procesie karnym oraz karnym skarbowym zaprezentowałam w monografii *Postępowania szczególne w postępowaniu karnym skarbowym*, Warszawa 2013, s. 17–50.

³ S. Waltoś, *Postępowania szczególne w procesie karnym (postępowania kodeksowe)*, Warszawa 1973, s. 11; *idem*, *Założenia konstrukcyjne trybów szczególnych w procesie karnym*, NP 1970, Nr 7–8, s. 1094.

W wypadkach wskazanych w kodeksie i na zasadach w nim określonych upoważniony organ postępowania przygotowawczego lub jego przedstawiciel mógł nakładać także za wykroczenia skarbowe karę grzywny w drodze mandatu karnego (art. 117 § 3 k.k.s.).

Aktualny przepis art. 117 k.k.s. zakłada, że orzekanie w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe następuje wyłącznie w postępowaniu:

- 1) w przedmiocie udzielenia zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności;
- 2) zwyczajnym;
- 3) nakazowym;
- 4) w stosunku do nieobecnych (art. 117 § 1 k.k.s.).

Art. 117 § 2 k.k.s. przewiduje, iż w sprawach o wykroczenia skarbowe w postępowaniu zwyczajnym orzeka się, gdy brak jest podstaw do rozpoznania sprawy w postępowaniu nakazowym oraz gdy odmówiono uprzednio udzielenia zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności.

II

Zmiany przewidziane w art. 117 § 1 i 2 k.k.s. wiążą się z likwidacją postępowania uproszczonego w Kodeksie postępowania karnego, co powoduje jednocześnie rezygnację z tego trybu w sprawach o przestępstwa i wykroczenia skarbowe.

Postępowanie uproszczone znajdowało szerokie zastosowanie do większości przestępstw i wykroczeń skarbowych. Wobec stosowania do ścigania przestępstw skarbowych przepisów Kodeksu postępowania karnego, które przyjmowały tryb uproszczony wobec czynów zagrożonych karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą pięciu lat (art. 325b § 1 pkt 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.) w zasadzie wszystkie przestępstwa i wykroczenia skarbowe objęte były postępowaniem uproszczonym⁴.

Z uwagi na przejście uproszczeń do postępowania zwyczajnego, wymuszona była zatem zmiana art. 117 § 1 i 2 k.k.s. Pierwszy z tych przepisów wprost odnosił się do orzekania w sprawach o wykroczenia skarbowe, a drugi, przejmując tę regulację i dodając tryb zwyczajny – do spraw o przestępstwa skarbowe. Zmiana sprowadza się do przyjęcia, że § 1 dotyczy trybów postępowania zarówno o przestępstwa, jak i o wykroczenia skarbowe i pomija postępowanie uproszczone, natomiast § 2 odnosi się tylko do wykroczeń skarbowych i dla uproszczenia procedowania przejmuje wzorem postępowania w sprawach o wykroczenia powszechne prymat orzekania w trybie nakazowym. Dopiero, gdy nie ma podstaw do zastosowania tego trybu oraz gdy odmówiono uprzednio udzielenia

⁴ S. Baniak, *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 2006, s. 540–541.

zezwoleń na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, sprawę kieruje się do postępowania zwyczajnego. Reguła ta nie działa jednak w sprawach o przestępstwa skarbowe.

Rezygnacja z postępowania uproszczonego w rozpoznawaniu czynów karnych skarbowych wpłynęła również na przebieg postępowania sądowego (art. 157 § 1 oraz art. 158 k.k.s.).

Zmiana art. 157 § 1 k.k.s., przewidującego obowiązkowy udział organu finansowego, jako oskarżyciela publicznego, w rozprawie w trybie uproszczonym, wiąże się z likwidacją tego trybu i odmiennym podejściem do obowiązkowej obecności oskarżyciela publicznego w rozprawie w trybie zwykłym, w zależności od tego, czy w sprawie przeprowadzono uprzednio dochodzenie, czy śledztwo. Ustawodawca, biorąc pod uwagę specyfikę spraw karnych skarbowych, rodzaj czynów, ich powiązanie z prawem finansowym oraz fakt, że jest to oskarżyciel publiczny szczególnie, jedynie do tego typu spraw przyjął obowiązkowy udział w rozprawie w trybie zwykłym organu finansowego, który po dochodzeniu wniósł akt oskarżenia w sprawach o przestępstwa skarbowe. W sprawach o wykroczenia skarbowe, gdzie także prowadzi się dochodzenie, udział ten jest obowiązkowy tylko wtedy, gdy prezes sądu lub sąd tak zarządzi.

W związku z likwidacją trybu uproszczonego zaistniała także konieczność odpowiedniego zmodyfikowania treści art. 158 k.k.s. Przepis ten dotyczy osoby pociągniętej do odpowiedzialności posiłkowej i w § 2 nakazuje odroczenie rozprawy w razie usprawiedliwionej nieobecności tej strony, a w § 3 umożliwia stosowanie art. 482 k.p.k. o wyroku zaocznym wobec niego, przy nieusprawiedliwionym niestawiennictwie. Zniesienie trybu uproszczonego czyni nieaktualnym odwołanie się do art. 482 k.p.k., wobec czego uchylono również art. 158 § 3 k.k.s. Następuje doręczanie stronie wyroku, bez względu na jej obecność na rozprawie, co oznacza odpowiednie stosowanie art. 100 k.p.k.

Natomiast zmiana art. 158 § 2 k.k.s. sprowadza się do wskazania, że możliwe jest prowadzenie rozprawy nawet w razie usprawiedliwionej nieobecności podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej, pod warunkiem, że zakres prowadzonego na niej postępowania, nie dotyczyłby jej interesu procesowego. Jest to realne, gdy przy wielości zarzucanych oskarżonemu czynów lub wielości oskarżonych, odpowiedzialność posiłkowa wiąże się tylko z jednym, czy niektórymi z tych czynów lub z jednym z oskarżonych, a rozprawa dotyczy w tym momencie innych czynów lub innych oskarżonych⁵.

Nowelizacja objęła także zmiany dotyczące udziału finansowego organu postępowania przygotowawczego, jako oskarżyciela w rozprawie odwoławczej (art. 165 k.k.s.). W powyższym przypadku zastosowanie znajduje art. 157 k.k.s., zakładający obowiązkowy udział finansowego organu postępowania przygoto-

---

⁵ Zob. *Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw*, Druk sejmowy nr 870, s. 147–150.

wawczego lub jego przedstawiciela w rozprawie odwoławczej przy przestępstwach skarbowych. Gdy akt oskarżenia dotyczy wykroczeń skarbowych, udział ten jest obowiązkowy, chyba że prezes sądu lub sąd zarządzi inaczej. Uzasadnieniem dla tej regulacji jest to, iż zmodyfikowany ustawą z dnia 27 września 2013 r. art. 450 § 1 k.p.k. zakłada obowiązkowy udział prokuratora w sprawach, w których prowadzono śledztwo, a organ finansowy wnosi i popiera oskarżenie, a więc pełni samodzielnie rolę oskarżyciela publicznego, gdy prowadzone było dochodzenie, poza zakładanym tą ustawą dochodzeniem prokuratorskim. Specyfika spraw karnych skarbowych oraz szeroki zakres kontroli odwoławczej wskazują, iż powinien mieć odpowiednie zastosowanie art. 157 k.k.s., w tym zmodyfikowany jego § 1, który czyni tę obecność obowiązkową tylko w sprawach o przestępstwa skarbowe⁶.

III

Cechą charakterystyczną postępowania nakazowego jest eliminacja rozprawy głównej jako centralnego etapu stadium jurysdykcyjnego i orzekanie o winie i karze na posiedzeniu, jeżeli na podstawie zebranych dowodów okoliczności czynu i wina oskarżonego nie budzą wątpliwości.⁷

Tryb nakazowy ma charakter fakultatywny⁸. Jednoznacznie brzmienie art. 500 § 3 k.p.k. nie pozostawia wątpliwości, iż przewiduje się jedynie możliwość wydania wyroku nakazowego.

W postępowaniu nakazowym, jak słusznie dostrzeżono w literaturze, wykluczona jest bezpośredniość, kontradyktoryjność i jawność⁹. Postępowanie to z uwagi na szybkość wymierzania sprawiedliwości stanowi ważny instrument walki z drobną przestępczością¹⁰.

Przed wejściem w życie ustawy z dnia 27 września 2013 r. postępowanie nakazowe było uznawane za tryb szczególny drugiego stopnia, gdyż stosowało się w nim odpowiednio przepisy o postępowaniu uproszczonym. Natomiast w kwe-

⁶ *Ibidem*, s. 150–151.

⁷ R.A. Stefański [w:] J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, tom III, Warszawa 2004, s. 422; *idem*, *Postępowanie nakazowe w znowelizowanym kodeksie postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2003, Nr 7–8, s. 12–13; Cz.P. Kłak, *Postępowanie nakazowe po nowelizacji kodeksu postępowania karnego. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, [w:] *Problemy znowelizowanej procedury karnej*, Z. Sobolewski, G. Artymiak, Cz.P. Kłak (red.), Kraków 2004, s. 93; J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 425–673 k.p.k.*, tom II, Warszawa 2010, s. 205.

⁸ R.A. Stefański [w:] J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego...*, tom III, s. 422; A. Bulsiewicz, M. Jeż-Ludwichowska, D. Kala, D. Osowska, A. Lach, *Przebieg procesu karnego*, Toruń 2003, s. 333.

⁹ K. Eichstaedt, *Postępowania szczególne w polskim procesie karnym*, Warszawa 2010, s. 187; Cz.P. Kłak, *Postępowanie nakazowe w polskim procesie karnym a ochrona praw człowieka*, Warszawa 2008, s. 23.

¹⁰ K. Eichstaedt, *Postępowania szczególne...*, s. 187; A. Pawłowska, *Przesłanki wydania wyroku nakazowego (wybrane uwagi)*, „Prokuratura i Prawo” 2004, Nr 5, s. 82.

stiach nieunormowanych w rozdziale o postępowaniu uproszczonym, miały zastosowanie przepisy o postępowaniu zwyczajnym¹¹.

W związku z likwidacją postępowania uproszczonego wprowadzono zmiany w przebiegu postępowania nakazowego w sprawach karnych skarbowych.

Pierwsza z tych zmian polega na zmodyfikowaniu art. 500 § 1 i 2 k.p.k. i wiąże się bezpośrednio z rezygnacją ustawodawcy z trybu uproszczonego jako trybu wyjściowego dla trybu nakazowego. Aktualnie w sprawach, w których prowadzono dochodzenie, a nie jak dotychczas podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, uznając na podstawie zebranego w postępowaniu przygotowawczym materiału, że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne, sąd może w wypadkach pozwalających na orzeczenie kary ograniczenia wolności lub grzywny wydać wyrok nakazowy (nowy art. 500 § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.).

W postępowaniu nakazowym stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu zwyczajnym, a nie jak dotychczas o postępowaniu uproszczonym, jeżeli przepisy dotyczące postępowania nakazowego nie stanowią inaczej (nowy art. 500 § 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.).

Druga zmiana w konstrukcji postępowania nakazowego polega na uchyleniu pkt 1 w art. 501 k.p.k. i stworzeniu tym samym możliwości wydania wyroku nakazowego wobec osoby pozbawionej wolności. Wydanie wyroku nakazowego w sprawach karnych skarbowych jest nadal niedopuszczalne w przypadkach określonych w art. 79 § 1 k.p.k., a więc gdy oskarżony nie ukończył 18 lat, jest głuchy, niemy lub niewidomy albo zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy jego zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem nie była w czasie popełnienia tego czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona, lub gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan jego zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny (art. 501 pkt 3 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.).

Podsumowując, katalog negatywnych przesłanek wydania wyroku nakazowego w obecnie obowiązującym stanie prawnym w sprawach karnych skarbowych przedstawia się następująco:

- 1) występowanie okoliczności, o których mowa w art. 79 § 1 k.p.k. czyli obrona obligatoryjna, dotycząca osoby, która nie ukończyła 18 lat, głuchej, niemej lub niewidomej albo gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy jej zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem nie była w czasie popełnienia tego czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona, lub gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan jej zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny (art. 501 pkt 3 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.);

---

¹¹ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, tom III, *Komentarz do art. 468–682*, Warszawa 2007, s. 68.

- 2) stosowanie przepisów o odpowiedzialności posiłkowej (art. 171 pkt 1 k.k.s.);
- 3) zgłoszenie interwencji, co do przedmiotów podlegających przepadkowi, chyba, że zostanie ona cofnięta przez interwenienta do czasu wniesienia aktu oskarżenia do sądu (art. 171 pkt 2 k.k.s.).

Dwie ostatnie przesłanki niedopuszczalności postępowania nakazowego sformułowane w art. 171 k.k.s. uszczegółwiają katalog negatywnych przesłanek wydania wyroku nakazowego. Stanowią one w tym zakresie uzupełnienie art. 501 pkt 3 k.p.k.¹²

IV

Postępowanie mandatowe jest trybem szczególnym, mającym zastosowanie w przypadku wykroczeń skarbowych (art. 117 § 3 k.k.s.). Postępowanie mandatowe w Kodeksie karnym skarbowym, jak i Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia¹³ posiadają pewne cechy wspólne w postaci: zastępczego charakteru, wymogu zgody karanego, inkwizycyjnego charakteru postępowania, braku środka zaskarżenia oraz ograniczenia wysokości grzywny. Ponadto wyróżniającą się cechą tych postępowań mandatowych jest ich umiarkowany formalizm.

Odformalizowanie postępowania mandatowego polega na tym, że:

- 1) nie wydaje się jakiegokolwiek decyzji o jego wszczęciu;
- 2) czynności nie protokołuje się;
- 3) brak jest kontradyktoryjności, organ ujawniający wykroczenie jest uprawniony do nałożenia kary grzywny w drodze mandatu karnego.

Postępowanie mandatowe jest trybem fakultatywnym. Oznacza to, że sięgnięcie po tryb mandatowy jest pozostawione decyzji organu mandatowego. Kodeks karny skarbowy nie przewiduje sytuacji, w której upoważniony organ lub jego przedstawiciel miałby obowiązek załatwiania sprawy mandatem. Obligatoryjność postępowania mandatowego byłaby nie do pogodzenia z zastępczym charakterem tego postępowania¹⁴.

Nowelizacją objęto przepisy Kodeksu karnego skarbowego, w których normowane są kwestie związane z uchylaniem prawomocnego mandatu karnego (art. 140 § 1 k.k.s.). Zmiany te wiążą się z modyfikacją dokonaną w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia (art. 101 § 1 k.p.w.). Oba te przepisy budziły już od dawna szereg zastrzeżeń wyrażanych zarówno w doktrynie¹⁵, jak i judykaturze¹⁶.

¹² P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 1112.

¹³ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. (T.j. Dz.U. z 2013 r., poz. 395 z późn. zm.).

¹⁴ A. Światłowski, *Jedna czy wiele procedur karnych*, Sopot 2008, s. 190–191.

¹⁵ T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 582–584.

¹⁶ Wyrok TK z dnia 18 maja 2004 r. SK 38/03, OTK–A 2004, nr 5A, poz. 45, czy postanowienie TK z dnia 15 maja 2007 r., P 13/06, OTK–A 2007, nr 6, poz. 57.

Według art. 140 § 1 k.k.s. w brzmieniu przed wejściem w życie ustawy z dnia 27 września 2013r. prawomocny mandat karny podlegał niezwłocznie uchyleniu, jeżeli karę grzywny nałożono za czyn niebędący czynem zabronionym jako wykroczenie skarbowe.

Przepis powyższy nasuwał sporo wątpliwości: czy chodzi tylko o niepopęlenie w ogóle jakiegokolwiek czynu lub czynu, który nie wypełnia wprawdzie znamion wykroczenia skarbowego, ale wypełnia znamiona innych czynów zabronionych, czy można uchylić mandat, gdy okazuje się, że czynu, za który nałożono grzywnę mandatem na daną osobę, dopuściła się inna osoba, albo gdy ukaranym okazał się nieletni lub niepoczytalny z racji choroby psychicznej i czy kwestie te w ogóle mogą być badane w ramach rozpoznawania kwestii uchylecia mandatu.

W piśmiennictwie wyrażano pogląd, że ukaranie w drodze mandatu karnego (art. 140 k.k.s.) może dotyczyć tylko osoby, która jest rzeczywiście sprawcą czynu. Mandat nałożony w takim wypadku, czyli na osobę niebędącą sprawcą, powinien być także uchylony. Należało to odnieść także do sytuacji, gdy ukarany jest wprawdzie sprawcą czynu, ale nie osiągnął jeszcze wieku 17 lat. Osoba taka w ogóle nie ponosi odpowiedzialności w trybie Kodeksu karnego skarbowego (art. 5 § 1 k.k.s.), zatem wyklucza to także tryb mandatowy. To samo wreszcie należało odnieść do sytuacji, gdy mandat zastosowano wobec osoby, której z innych niż wiek przyczyn nie można przypisać winy, ponieważ na gruncie czynów skarbowych wykroczenie można popełnić, co do zasady, jedynie umyślnie (art. 4 § 1 k.k.s.). W razie wątpliwości w tej materii należało zrezygnować ze stosowania trybu mandatowego i wyjaśnić te kwestie w dochodzeniu. Jeżeli zatem okazałoby się, że mandat zastosowano do osoby, której np. z uwagi na chorobę umysłową nie można przypisać winy, powinien on być uchylony. Natomiast przy ograniczonej poczytalności sprawcy jego ukaranie nie było wykluczone (art. 11 § 3 k.k.s.). Jeżeli były jednak w tej materii zasadne wątpliwości, np. sprawcą okazała się osoba ubezwłasnowolniona, co wszak nie wykluczało popełnienia przez nią czynu zabronionego, choćby w warunkach ograniczonej poczytalności, to należało mandat uchylić dla wyjaśnienia tych wątpliwości w toku prowadzonego dochodzenia, o ile nie doszło jeszcze do przedawnienia karalności czynu¹⁷.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego również wskazywano, iż zgodne z ustawą zasadniczą jest tylko takie rozumienie podstawy uchylecia mandatu, że uwzględnia się także, iż nałożenie grzywny mandatem nastąpiło rzeczywiście wobec sprawcy wykroczenia. Bowiem tylko taki podmiot dopuszcza się czynu wypełniającego znamiona wykroczenia, w tym wykroczenia skarbowego. Natomiast osoba niebędąca sprawcą nie dopuszcza się takiego zachowania. Poza tym, ustalając wymogi uchylecia mandatu należy też badać możliwość przypisania sprawcy winy, gdyż tylko przy zawinieniu może on być ukarany także w tym postępowaniu¹⁸.

¹⁷ T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy...*, s. 582–584.

¹⁸ Zob. wyrok TK z dnia 18 maja 2004 r. SK 38/03, OTK–A 2004, nr 5A, poz. 45, czy postanowienie TK z dnia 15 maja 2007 r., P 13/06, OTK–A 2007, nr 6, poz. 57.

Wobec powyższego ustawą z dnia 27 września 2013r. nadano art. 140 § 1 k.k.s. brzmienie: „Prawomocny mandat karny podlega niezwłocznie uchyleniu, jeżeli karę grzywny nałożono za czyn niebędący czynem zabronionym jako wykroczenie skarbowe albo na osobę, która nie podpisała mandatu karnego lub która nie ponosi odpowiedzialności za wykroczenie skarbowe. Uchylenie następuje na wniosek ukaranego, jego przedstawiciela ustawowego lub opiekuna prawnego złożony nie później niż w terminie 7 dni od daty przyjęcia mandatu albo z urzędu”.

Katalog przyczyn, z powodu których sąd podejmuje decyzję o uchyleniu mandatu poszerzono także o sytuację gdy zachodzi zbieg przepisów określony w art. 7 § 1 k.k.s., a ten sam czyn sprawcy wykroczenia skarbowego wyczerpuje zarazem znamiona przestępstwa skarbowego oraz gdy za wykroczenie skarbowego należałoby orzec przepadek przedmiotów. Mandat karny podlega także uchyleniu, gdy karę grzywny nałożono w wysokości wyższej niż podwójna wysokość minimalnego wynagrodzenia, z tym, że w takim wypadku jedynie w części przekraczającej dopuszczalną jej wysokość (art. 140 § 1a k.k.s.).

V

Postępowanie w stosunku do nieobecnych należy do tradycyjnych konstrukcji prawa karnego skarbowego. Funkcjonowanie tego trybu w procesie karnym skarbowym jest genetycznie podporządkowane koncepcji zakładającej wzmoczoną ochronę interesu finansowego Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego lub innego uprawnionego podmiotu, której urzeczywistnienie wymaga sprawowania wymiaru sprawiedliwości nawet wtedy, jeśli sprawca lub podmiot odpowiedzialny posiłkowo przebywa za granicą¹⁹.

Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego skarbowego stanowi, że „propozycja utrzymania szczególnego trybu postępowania w stosunku do nieobecnych jest odpowiedzią na konkretne postulaty codziennej praktyki, które zwłaszcza w odniesieniu do przestępstw celnych i wykroczeń celnych pozostawały w wielu przypadkach zupełnie bezradna. Ponadto, jak wiadomo, Kodeks postępowania karnego z 1997 r. zrezygnował z podobnego trybu postępowania, przeto propozycja jego utrzymania w postępowaniu w sprawach o przestępstwa i wykroczenia skarbowe wiąże się z koniecznością zaprojektowania odrębnego działu w części procesowej projektu”²⁰.

Tryb ten ma na celu umożliwienie prowadzenia postępowania przygotowawczego i sądowego, mimo nieobecności oskarżonego lub podmiotu pociągniętego

¹⁹ L. Wilk, J. Zagrodnik, *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 2008, s. 601.

²⁰ Uzasadnienie projektu Kodeksu karnego skarbowego z dnia 17 maja 1999 r., Druk sejmowy Nr 1146, s. 112.

do odpowiedzialności posiłkowej (art. 173 § 1 i 3 k.k.s.). Postępowanie to jest dopuszczalne przeciwko sprawcy przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego przebywającemu stale za granicą, albo gdy nie można ustalić jego miejsca zamieszkania lub pobytu w kraju. Postępowanie wówczas toczy się podczas jego nieobecności. W sprawach o wykroczenie skarbowe postępowanie to może być prowadzone tylko przeciwko oskarżonemu, gdyż w tych sprawach, podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej nie występuje (art. 53 § 40 k.k.s.). Prowadzenie tego postępowania nie jest uzależnione od nieobecności oskarżonego i podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej. W razie nieobecności jednego z nich, w tym trybie jest prowadzone w stosunku do niego, a drugiego – na normalnych zasadach²¹.

W postępowaniu w stosunku do nieobecnych omawiana ustawa wprowadziła zmiany w art. 176 § 1 k.k.s. Przepis ten dotyczy uprawnienia prezesa sądu do wyznaczania nieobecnemu obrońcy z urzędu. Zgodnie z nowym brzmieniem tego przepisu, prawo do wyznaczania nieobecnemu obrońcy z urzędu, oprócz prezesa sądu należy także do referendarza sądowego. Zmiana ta wiąże się z wprowadzeniem przez tą ustawę do procesu karnego i w sprawach o wykroczenia referendarza sądowego i powierzenie mu niektórych czynności. Do powoływania obrońcy w innych sytuacjach na gruncie Kodeksu karnego skarbowego, mają już wprost – poprzez art. 113 § 1 k.k.s. – zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania karnego²².

Stworzenie możliwości powierzenia referendarzom sądowym określonych czynności w postępowaniu karnym oraz w postępowaniu karnym skarbowym realizuje postulat, że ich udział w procesie, poprzez wykonywanie „zadań z zakresu ochrony prawnej” (art. 2 § 2 Prawa o ustroju sądów powszechnych²³), jest istotnym instrumentem usprawnienia tego postępowania. Ponadto służy odciążeniu sędziów od czasochłonnych, chociaż nieskomplikowanych pod względem prawnym czynności, które nie stanowią „wymiaru sprawiedliwości” w rozumieniu art. 175 Konstytucji RP, a w dużej części mają charakter administracyjno-organizacyjny.

Zmiana Kodeksu postępowania karnego w tym zakresie z jednej strony ma na celu w miarę pełne wykorzystanie możliwości, jakie daje powołany przepis Prawa o ustroju sądów powszechnych, natomiast z drugiej strony uwzględnia konstytucyjny wymóg sprawowania sprawiedliwości jedynie przez sądy i sędziów (art. 175 ust. 1 i art. 178 ust. 1 Konstytucji RP)²⁴.

²¹ R.A. Stefański, *Postępowanie przed powszechnym sądem I instancji w sprawach karnych skarbowych*, „Prokuratura i Prawo” 2000, Nr 5, s. 84–85.

²² Zob. *Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy...*, s. 151.

²³ T.j. Dz.U. z 2013 r., poz. 427 z późn. zm.

²⁴ Zob. *Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy...*, s. 22–23.

VI

Reasumując, zmiany wprowadzone ustawą z dnia 27 września 2013 r. w zakresie postępowań szczególnych w postępowaniu karnym skarbowym są słuszne.

W odniesieniu do postępowania nakazowego, moim zdaniem, wątpliwości może budzić jedynie zmiana polegająca na uchyleniu pkt 1 w art. 501 k.p.k. i stworzeniu tym samym możliwości wydania wyroku nakazowego wobec osoby pozbawionej wolności. Jednak biorąc pod uwagę, że na mocy art. 134 § 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. osobom pozbawionym wolności należy doręczać wszelkie pisma procesowe, w tym wyroki, to fakt pozbawienia wolności nie powinien negatywnie wpływać na sytuację oskarżonego w tym postępowaniu²⁵.

Po pierwsze, skutkiem rezygnacji z trybu uproszczonego jest zniesienie „dwustopniowej szczególności” trybów postępowania karnego skarbowego. Z dniem 1 lipca 2015 r. czyli wraz z wejściem w życie omawianej ustawy, przykładowo w postępowaniu nakazowym stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu zwyczajnym, a nie jak dotychczas o postępowaniu uproszczonym, jeżeli przepisy o trybie nakazowym nie stanowią inaczej (art. 500 § 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.). Ustawodawca, rezygnując tym samym z „metody kolejnych wyjść” przy tworzeniu trybów szczególnych, nawiązał do rozwiązań przedwojennych, które zakładały funkcjonowanie obok trybu zwyczajnego trybów szczególnych. Przepisy postępowań szczególnych z kolei odwoływały się wprost do przepisów normujących tryb zwyczajny, wówczas, gdy w grę wchodziły kwestie nieunormowane szczególnie.

W doktrynie podkreśla się, że wymóg każdorazowego stosowania norm postępowania zwyczajnego implikuje również konieczność uwzględniania ogółu naczelnych zasad procesowych i szczegółowych regulacji dotyczących tego postępowania – zawsze gdy przepisy trybu szczególnego przewidują do niego odesłanie. Unormowanie takie wyłącza w praktyce realizację celów stawianych przed trybami szczególnymi, gdyż wymusza na organach procesowych zachowanie formalizmu właściwego dla postępowania zasadniczego²⁶. Rozwiązanie to z oczywistych względów nie sprzyja realizacji zasady ekonomiki procesowej, co ma negatywny wpływ na sprawność i szybkość postępowania.

Po drugie, wraz z likwidacją postępowania uproszczonego uchylono stosowany w sprawach karnych skarbowych art. 479 § 1 k.p.k., który przewidywał że uczestnictwo oskarżonego na rozprawie głównej nie jest obowiązkowe, a w przypadku jego nieobecności oraz jego obrońcy istnieje możliwość wydania wyroku zaocznego.

²⁵ Zob. S. Steinborn, *Ekspertyza prawna do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw (Druk Sejmowy Nr 870)*, s. 42.

²⁶ K. Dudka, *Zagadnienia ogólne*, [w:] K. Dudka (red.), *Postępowania szczególne i odrębne w procesie karnym*, Warszawa 2012, s. 13; M. Śliwa, *Likwidacja postępowania uproszczonego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2013, z. 1, s. 113.

Jednakże, zgodnie art. 374 § 1 k.p.k., udział oskarżonego w rozprawie głównej w postępowaniu zwyczajnym jest jego prawem, a nie jak dotychczas obowiązkiem. Jednak przewodniczący lub sąd mogą uznać jego obecność za obowiązkową. Rozwiązanie to zakłada odwrócenie obowiązującej obecnie reguły obowiązkowego uczestnictwa oskarżonego w rozprawie głównej. W literaturze podkreśla się, że nowe ujęcie obecności oskarżonego na rozprawie stanowi ograniczenie zasady bezpośredniości. W myśl tej zasady organ procesowy powinien osobiście, własnymi zmysłami zetknąć się ze źródłem dowodowym i środkiem dowodowym. Oznacza to, że w każdym wypadku powinien on wysłuchać oskarżonego²⁷.

Zasadą procesową, której realizacja byłaby utrudniona poprzez wprowadzenie art. 374 § 1 k.p.k. jest zasada kontradyktoryjności. Zgodnie ze stanowiskiem Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego wprowadzane zmiany mają na celu zbudowanie modelu kontradyktoryjnej rozprawy. Zestawiając to z faktem, że projektodawcy założyli rezygnację z obowiązkowego uczestnictwa jednej ze stron w rozprawie, trudno wyobrazić sobie respektowanie tej zasady w pełni. W uzasadnieniu do projektu ustawy stwierdzono, że wprowadzona zmiana jest „wyrazem rezygnacji z nadmiernie paternalistycznego podejścia do oskarżonego, urealnieniem jednego z przejawów prawa do obrony. Poprzez eliminację totalnego obowiązku obecności oskarżonego na rozprawie i związanych z tym obowiązków spoczywających na sądzie służyć ma też eliminacji kolejnego źródła przewlekłości postępowania sądowego”²⁸.

Po trzecie, wraz z likwidacją trybu uproszczonego uchylono dwa przepisy realizujące postulat poprawy szybkości postępowania, stanowiące środek usprawniający jego przebieg.

Chodzi o art. 484 k.p.k. oraz art. 475 k.p.k., które miały zastosowanie także w postępowaniu karnym skarbowym.

Przepis art. 484 k.p.k. ograniczał czas każdorazowej przerwy w rozprawie do 21 dni (art. 484 § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.) oraz w sytuacji gdy nie można rozpoznać sprawy w powyższym terminie umożliwiał jej rozpoznanie przez sąd w dalszym ciągu, ale już w postępowaniu zwyczajnym (art. 484 § 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.). Wobec uchylenia tego przepisu, znajduje zastosowanie art. 401 § 2 k.p.k. przewidujący maksymalnie 35-dniowy czas przerwy w rozprawie.

W literaturze wskazuje się, że wydłużenie powyższego terminu nie jest na tyle znaczące, aby mogło negatywnie oddziaływać na toczący się proces²⁹.

Z kolei, uchylony art. 475 k.p.k. będący przejawem modalności postępowania uproszczonego stanowił, iż w przypadku jeśli akt oskarżenia odpowiada warunkom formalnym, a sprawę skierowano na rozprawę główną, doręczenie oskarżo-

²⁷ S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2009, s. 268; M. Śliwa, *Likwidacja postępowania...*, s. 104.

²⁸ *Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy...*, s. 83.

²⁹ M. Śliwa, *Likwidacja postępowania...*, s. 114.

nemu odpisu aktu oskarżenia następuje łącznie z wezwaniem na rozprawę. Jasne jest przy tym, że w postępowaniu zwyczajnym obu tych czynności nie dokonuje się łącznie³⁰. Będzie to z całą pewnością wpływać w sposób znaczący na wydłużenie postępowania.

W mojej ocenie, modyfikacje w postępowaniu mandatowym polegające na doprecyzowaniu przyczyn uzasadniających uchylenie mandatu karnego nie budzą zastrzeżeń i zasługują na aprobatę. Także przyznanie referendarzom sądowym prawa do wyznaczania nieobecnemu obrońcy z urzędu należy ocenić pozytywnie.

POSTĘPOWANIA SZCZEGÓLNE W POSTĘPOWANIU KARNYM SKARBOWYM W ŚWIETLE NOWELI Z DNIA 27 WRZEŚNIA 2013 R.

Streszczenie

W artykule przedstawiono problematykę postępowań szczególnych w postępowaniu karnym skarbowym, związaną ze zmianami w tym zakresie dokonanymi na mocy ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw. W związku z uchwaleniem tej ustawy znacznemu przemodelowaniu uległo postępowanie karne oraz postępowanie karne skarbowe, co miało wpływ na konstrukcję postępowań szczególnych występujących w procesie karnym skarbowym (art. 117 § 1 i 2 k.k.s.). Zaprezentowano te zmiany, eksponując w szczególności konsekwencje likwidacji postępowania uproszczonego, stanowiącego zasadniczy tryb rozpatrywania spraw zarówno o przestępstwa skarbowe, jak i wykroczenia skarbowe. Rozważania miały na celu przeanalizowanie, czy zgodnie z zamierzeniami projektodawców zachowano właściwą równowagę pomiędzy realizacją takich zasad procesowych, jak zasada kontrydiktoryjności, bezpośredniości oraz ekonomiki i szybkości postępowania.

Słowa kluczowe: *postępowania szczególne, postępowanie w przedmiocie udzielenia zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, postępowanie nakazowe, postępowanie w stosunku do nieobecnych, postępowanie mandatowe*

---

³⁰ Zob. T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 1015; R.A. Stefański [w:] J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego...*, tom III, s. 383.

SPECIAL PROCEEDINGS IN THE PENAL-FISCAL PROCEEDING IN THE LIGHT OF THE AMENDMENT OF 27 SEPTEMBER 2013

The article presents the issue of special proceedings in the penal-fiscal procedure in connection with the changes in the field resulting from the Act of 27 September 2013 amending the Act – the Code of Criminal Procedure and some other acts. The new Act remodelled criminal and penal-fiscal proceedings and this affected the construction of special proceedings of the penal-fiscal procedure system (Article 117 § 1 and 2 of the Penal-Fiscal Code). The presented changes in particular expose the consequences of the abolishment of a simplified procedure, which used to be the main mode of dealing with both fiscal crimes and offences. The considerations aim to analyse whether the adequate balance between the implementation of such principles as contradictoriness, directness, and economic and fast proceeding has been maintained in compliance with the intentions of the authors of the legislative initiative.

Key words: special proceeding, plea bargain proceeding, proceeding by writ, proceeding in the absence of the defendant, fine proceeding

LA PROCÉDURE PARTICULIÈRE DANS LA PROCÉDURE PÉNALE FISCALE D'APRÈS LA NOVELISATION DU 27 SEPTEMBRE 2013

Dans cet article on a présenté la problématique des procédures particulières pendant le procès pénal fiscal qui se lie directement avec les changements dans ce cadre exécutés par la loi du 27 septembre 2013 concernant le changement de la loi – Code de la procédure pénale ainsi que quelques autres droits. A la suite de cette loi la procédure pénale et la procédure pénale fiscale ont été fortement remodelées ce qui a influencé sur la construction des procédures particulières apparues dans le procès pénal fiscal (art.117§1 et 2 du code pénal fiscal). On a présenté ces changements en exposant surtout les conséquences de la liquidation de la procédure simplifiée qui a constitué jusqu'à présent le moyen basique de considérer des affaires sur l'infraction fiscale ainsi que sur le délit fiscal. Ces opinions ont pour but d'analyser si conformément aux intentions des promoteurs on a installé l'équilibre convenable entre la réalisation des principes procédurals suivants: le principe de la contradiction, celui de sincérité ainsi que celui de l'économie et de la rapidité d'agir.

ОСОБЫЕ СУДОПРОИЗВОДСТВА В УГОЛОВНОМ НАЛОГОВОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ В СВЕТЕ ПОПРАВКИ ОТ 27 СЕНТЯБРЯ 2013 Г.

В статье представлена проблематика особых разбирательств в уголовном налоговом судопроизводстве, которая от связана с изменениями в этой области, введёнными в соответствии с Законом от 27 сентября 2013 г. об изменении в Законе – Уголовно-процессуальный кодекс, а также некоторых других законах. В связи с принятием этого Закона уголовное судопроизводство, а также уголовное налоговое судопроизводство претерпели процесс ремоделирования, что повлияло на структуру особых судопроизводств, проводимых в уголовном налоговом судопроизводстве (ст. 117 § 1 i 2 Кодекса о налоговых преступлениях). Данные изменения были предложены, с особенной демонстрацией последствий отмены упрощённого производства, представляющего собой основной порядок рассмотрения дел, касающихся как налоговых преступлений, так и налоговых правонарушений. Цель рассуждений – произвести анализ того, сохранено ли в соответствии с намерениями создателей проекта оптимальное равновесие между реализацией таких процессуальных принципов, как принцип состязательности, принцип непосредственности, а также процессуальной экономии и разумных сроков производства.